

PEDAGOG MAHORATIGA QO‘YILADIGAN TALABLAR VA ULARNING AMALIY IJROSINI TA’MINLASH YO‘LLARI

Andijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasida
katta o‘qituvchisi Turdiyeva Shohidaxon
Pedagogika yo‘nalishi 4-bosqich 402-guruh talabasi
Tursunxo‘jayeva Mahfuza Sultonxo‘ja qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19457150>

Annotatsiya: Ushbu maqolada malakali pedagoglarga qo‘yiladigan zamonaviy talablar, ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish yo‘llari, shuningdek, bu talablarning amaliyotda qanday ijro etilishi yoritilgan. Shuningdek, pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar, davlat siyosati va ta’lim tizimining roli tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: pedagogik mahorat, kasbiy kompetensiya, zamonaviy talablar, ta’lim tizimi, amaliy ijro, innovatsion yondashuv

Аннотация: В статье рассматриваются современные требования, предъявляемые к квалифицированным педагогам, пути формирования и развития их профессиональных компетенций, а также механизмы реализации данных требований на практике. Особое внимание уделено роли инновационного подхода, государственной политики и системы образования в повышении эффективности педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, профессиональная компетенция, современные требования, система образования, практическая реализация, инновационный подход

Abstract: This article explores the modern requirements for qualified teachers, the development of their professional competencies, and the mechanisms for practical implementation of these standards. It also analyzes the role of innovative approaches, state policy, and the educational system in enhancing the effectiveness of pedagogical practice.

Keywords: pedagogical skills, professional competence, modern requirements, education system, practical implementation, innovative approach

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimining oldida turgan asosiy vazifalardan biri — yuqori malakali, zamon talablari darajasidagi pedagog kadrlarni tayyorlashdir. Chunki pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki ijtimoiy ongni shakllantiruvchi, shaxs tarbiyasida hal qiluvchi rol o‘ynovchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Shu bois zamonaviy pedagogga bo‘lgan talablar murakkablashib, ularning kasbiy faoliyatiga qo‘yilayotgan me‘yoriy, metodik va axloqiy mezonlar ham tobora takomillashmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” Davlat dasturi, hamda pedagoglarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan Prezident qaror va farmonlari aynan malakali o‘qituvchi shaxsini markazga qo‘ygan holda olib borilmoqda. Bu esa zamonaviy pedagogik faoliyatning yangicha mezonlari, kasbiy kompetensiyalar tizimi va ularni shakllantirish strategiyasini ishlab chiqishni talab etadi.

Ushbu maqolada malakali pedagoglarga qo‘yiladigan zamonaviy talablar, bu talablarning nazariy asoslari va amaliy ijro mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik jarayon samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar va davlat siyosatining o‘rni ilmiy jihatdan asoslanadi.

Malakali pedagoglarga qo‘yiladigan zamonaviy talablarning nazariy asoslari. XXI asrda ta’lim tizimi oldiga qo‘yilgan asosiy maqsadlardan biri – zamon ruhiga mos, innovatsion fikrlovchi, yuqori kasbiy salohiyatga ega pedagoglarni shakllantirishdir. Chunki raqamli transformatsiya, axborot portlashi, ijtimoiy o‘zgarishlar sharoitida ta’lim sifati bevosita o‘qituvchining shaxsiy va kasbiy sifatlariga bog‘liq bo‘lib qoldi. Endilikda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchini mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlardan chiqish yo‘lini topishga, tanqidiy yondashuvni shakllantirishga yo‘naltiruvchi murabbiy sifatida ko‘rilmoqda.

Zamonaviy pedagogga quyiladigan *umumiy kompetensiyalar* tarkibiga axloqiy mas’uliyat, ijtimoiy faollik, kommunikativlik, tashabbuskorlik, o‘z-o‘zini rivojlantirish qobiliyati kiradi. *Kasbiy kompetensiyalar* esa o‘z ichiga metodik tayyorgarlik, fanlararo yondashuvni qo‘llay olish, raqamli vositalardan foydalana olish, o‘quvchilar psixologiyasini anglash, baholash mezonlarini to‘g‘ri tanlash kabi ko‘nikmalarni oladi.

Bu talablar xalqaro miqyosda ham belgilab berilgan. Masalan, UNESCO, OECD (PISA baholash tizimi), EU 2020 ta’lim strategiyalari o‘qituvchining asosiy kompetensiyalarini aniqlab, ularning doimiy rivojlanishini ta’minlashni tavsiya etadi. O‘zbekiston Respublikasida ham bu boradagi siyosiy-huquqiy asoslar shakllangan. Xususan:

- **O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ–637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni** pedagogik faoliyatning umumiy huquqiy asoslarini, ta’lim tizimining tamoyillarini hamda pedagog xodimlar faoliyatiga doir asosiy me’yorlarni belgilab berdi.

- **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi PQ–289-son “Pedagogik ta’lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta’lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori** pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash, ularning malakasini oshirish, ta’lim dasturlarini takomillashtirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha aniq mexanizmlarni belgiladi.

- **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmonida** sifatli inson kapitalini shakllantirish, ta’lim xizmatlari sifatini oshirish va zamonaviy bilimli kadrlarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilgan.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar bu talablarni amalda amalga oshirishga xizmat qiladi. Jumladan, *kompetensiyaviy yondashuv* – o‘quvchi bilim emas, balki ko‘nikma va malakani egallashga qaratilgan faoliyatga undaladi. *Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim* esa har bir o‘quvchining individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda tarbiya jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Shu bilan birga, *innovatsion metodlar* – masalan, STEAM ta’limi, raqamli texnologiyalar, interaktiv usullar orqali o‘qituvchi o‘z faoliyatini yangilab boradi.

Demak, bugungi kunda pedagogdan kutilayotgan eng muhim talablar — bu kasbiy mahorat, doimiy o‘zini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni bilish va shaxsiy namunadorlikdan iborat. Bu talablarning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish esa ularni amaliyotda samarali tatbiq etish uchun muhim zamin yaratadi.

Malakali pedagoglarga qo‘yilgan talablarning amalga oshirilish mexanizmlari va amaliyotdagi holati

Malakali pedagoglarga qo‘yilayotgan zamonaviy talablarning hayotga tatbiq etilishi bevosita mavjud ta’lim siyosati, pedagoglarni tayyorlash tizimi, ularning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-

quvvatlash vositalari va rag‘batlantirish mexanizmlariga bog‘liqdir. Bu jarayonni uzluksiz ta’lim va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish tamoyillariga asoslanib tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Pedagoglarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimi. *O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlar tayyorlashning ilmiy-metodik negiziga ega bo‘lib, so‘nggi yillarda bu sohada bir qator islohotlar amalga oshirildi. Xususan, pedagogik yo‘nalishlardagi o‘quv dasturlariga raqamli texnologiyalar, innovatsion metodikalar, psixologik-pedagogik yondashuvlar kiritilmoqda.*

Qayta tayyorlash va malaka oshirish ishlari bugungi kunda "InnoTexno" markazlari, viloyat xalq ta’limi instituti bo‘limlari hamda O‘zMU, AndDU, TDPU kabi yirik oliygohlar bazasida amalga oshirilmoqda. Pedagoglar har 3 yilda kamida bir marotaba malaka oshirish kurslarida qatnashishi belgilangan bo‘lib, bu ularning zamonaviy yondashuvlarni o‘zlashtirishida muhim rol o‘ynaydi.

O‘qituvchilarning faoliyatini baholash va rag‘batlantirish mexanizmlari

O‘zbekiston Respublikasida 2021-yildan boshlab o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini baholashning yangi tizimi joriy qilindi. Unda quyidagilar asosiy mezon sifatida belgilanmoqda:

- o‘quvchilarning ta’limdagi yutuqlari (diagnostik testlar, davlat attestatsiyasi natijalari);
- o‘qituvchining ilmiy-metodik faoliyati;
- darslarda innovatsion texnologiyalar va axborot resurslaridan foydalanish darajasi;
- sinfdan tashqari va tarbiyaviy ishlarda faol ishtiroki.

Natijaga yo‘naltirilgan baholash tizimi orqali o‘qituvchilarni moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish yo‘lga qo‘yilgan. Jumladan, yuqori malaka toifasi, mukofot pullari, "Eng yaxshi fan o‘qituvchisi" tanlovlari, imtiyozli kreditlar va xizmat uylari bilan ta’minlash kabi choralar ko‘rilmoqda.

Amaliyotda uchrayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

Shu bilan birga, mavjud mexanizmlarning amaliyotda to‘liq ishlamasligi bilan bog‘liq muammolar ham kuzatilmoqda. Jumladan:

- ayrim hududlarda malaka oshirish kurslarining sifati pastligi;
- baholash tizimining ba’zi hollarda adolatsiz yuritilishi;
- yosh o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi;
- ustoz-shogird tizimining to‘liq yo‘lga qo‘yilmaganligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi takliflar ilgari surilishi mumkin:

- pedagogik monitoring va tashxis ishlari asosida ehtiyojga yo‘naltirilgan malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- ustoz-shogird tizimini qonuniy asosda mustahkamlash va har bir yosh pedagogga tajribali mentor biriktirish;
- faoliyat baholash tizimida shaffoflikni oshirish va o‘qituvchilarning fikr-mulohazalarini inobatga olish;
- metodik xizmatlarni kuchaytirish, tarmoq asosida tajriba almashish imkoniyatlarini kengaytirish.

Shunday qilib, pedagogik faoliyatni zamonaviy talablar asosida tashkil etish, nafaqat huquqiy va metodik bazaga, balki amaliy mexanizmlarning samarali ishlashiga ham bog‘liqdir. Mazkur yo‘nalishdagi islohotlar izchil davom etar ekan, ularning natijadorligini oshirish uchun tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvlar zarur.

Xulosa. Zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlash va ularning kasbiy faoliyatini takomillashtirish bugungi ta’lim islohotlarining markaziy yo‘nalishlaridan biridir. Malakali pedagog — bu nafaqat fan asoslarini puxta egallagan mutaxassis, balki o‘z ustida doimiy ishlovchi,

pedagogik texnologiyalarni yaxshi biluvchi, shaxsiy namunasi bilan o‘quvchilarga ijobiy ta’sir ko‘rsata oladigan yetuk tarbiyachidir.

Maqolada ko‘rib chiqilganidek, pedagoglarga qo‘yilayotgan zamonaviy talablar xalqaro standartlar va milliy qonunchilik asosida aniqlanadi. Bu talablar, o‘z navbatida, o‘qituvchilarning umumiy va kasbiy kompetensiyalarini chuqurlashtirishga yo‘naltirilgan. Ularni amaliyotda samarali joriy etish esa uzluksiz ta’lim, malaka oshirish, faoliyat monitoringi, rag‘batlantirish va metodik ko‘mak tizimlarining uyg‘un faoliyat yuritishiga bog‘liq.

Shuningdek, hozirgi davrda mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘llari ustida ham tizimli ish olib borish zarur. Xususan, ustoz-shogird tizimi, metodik xizmatlar, o‘qituvchilar baholash tizimining shaffofligi kabi masalalarda ilg‘or tajribalardan foydalanish, davlat tomonidan belgilangan strategik yo‘nalishlarga tayanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, malakali pedagoglarga qo‘yiladigan zamonaviy talablarning chuqur tahlili va ularni amalda tatbiq etish tizimi — ta’lim sifatining yuksalishida asosiy omil hisoblanadi. Shu bois pedagog shaxsini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, kasbiy salohiyatini oshirishga qaratilgan mexanizmlarni takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor vazifasi bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. va boshq. *Pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
2. Azizxo‘jayev, A. *Pedagogik texnologiyalar va pedagog mahorati*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
3. G‘ofurov, A. *Pedagog kadrlar tayyorlash tizimi: muammo va yechimlar*. – Toshkent: Ilm ziyo, 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. – Toshkent, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. *Xalq ta’limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida*. PQ–3907-son, 2018-yil 5-sentabr.